Schemeroorlog 1939-1940: misleidend voorspel van de ramp

De oorlogsverklaringen van Groot-Brittannië en Frankrijk aan Duitsland op 3 september 1939, die het begin betekenden van de Tweede Wereldoorlog, waren de consequentie van de een dag eerder aangeboden ultimatums waarin de beide westelijke mogendheden hadden aangekondigd dat zij hun verplichtingen jegens de aangevallen Poolse staat zouden nakomen indien de Duitse agressor niet onverwijld zijn troepen zou terugtrekken. Voor het gros van de toenmalige buitenstaanders leek het voor de hand te liggen dat er nu redelijk omvangrijke militaire operaties zouden worden opgetuigd tegen het Duitse Westfront, omdat daardoor een vermindering van de druk op de Polen zou kunnen worden bewerkstelligd. In werkelijkheid kon daarvan echter niets terechtkomen, omdat de Franse militaire voorbereidingen waren geresulteerd in de aanleg van de befaamde Maginotlinie waarop zózeer werd vertrouwd dat van enige bereidheid tot dynamisch optreden nauwelijks meer kon worden gesproken; en de Britse oorlogsinspanning kon in eerste aanleg niet meer bedragen dan het opbouwen van een expeditionaire macht die ter dekking van de open Franse noordflank zou gaan dienen.

Die tragische machteloosheid van twee naties, wier taak het had moeten zijn de *balance of power* in Europa te verzekeren, speelde volledig in de kaart van het expansionistische Duitsland dat zich veel beter bleek te hebben voorbereid op de onvermijdelijke confrontatie met de Franse aartsvijand en diens minder op het continent georiënteerde bondgenoot: de Duitse Siegfriedlinie was bedoeld om een — overigens onwaarschijnlijk geachte — actie van Franse zijde te kunnen opvangen en ophouden tot de operaties in het oosten zo ver zouden zijn gevorderd dat zonder bezwaar delen van de strategische reserve zouden kunnen worden overgebracht naar het westelijke front. En het was, zoals gezegd, de onmacht van het Westen die de bondgenoten van het eerste uur ertoe dwong het spel mee te spelen zoals dat door de tegenstander werd gedecreteerd.

Het gevolg was een vreemdsoortige oorlog die het Frans-Britse onvermogen schrijnend demonstreerde. In het niemandsland tussen Maginot- en Siegfriedlinie werd weinig meer gedaan dan patrouilles uitzenden en af en toe stootten die wel eens op een voorpost of patrouille van de andere kant zodat er een schermutseling plaatsvond waarbij gewonden vielen; als er dan iemand sneuvelde, haalde dat ongewone bericht zelfs de voorpagina's van de wereldpers. Het was een onwerkelijke vorm van oorlog voeren, die de geschiedenis dan ook inging als de *Schemeroorlog*. De Engelsen noemden hem onecht en spraken daarom van de *Phoney war*, de Fransen betitelden hem als *la drôle de guerre*, en de Duitsers duidden hem aanvankelijk aan als *Scheinkrieg* en later, ironiserende vanwege het inmiddels gebleken verschil met de succesvolle Duitse tactiek van de Blitzkrieg, bezigden Duitse auteurs graag de benaming *Sitzkrieg*. Maandenlang leek het erop dat de Eerste Wereldoorlog zich ging herhalen, met het stereotiepe legerbericht „Van het westelijk front geen nieuws". De Franse theoretici, die meenden de vorige oorlog te hebben gewonnen doordat de verdediging in loopgraven aan de aanvallende falanxen van de infanterie geen kans op een doorbreking liet, schenen gelijk te zullen krijgen met hun doctrine dat het defensief ook een nieuwe wereldoorlog gemakkelijk zou winnen in de geperfectioneerde, gebetonneerde en gepantserde loopgraafstelsels waarin de statische verdediging superieur zou blijken aan een vergeefs stormlopende aanvaller. En bijgevolg sliep het bedreigde Westen rustig verder, in een periode waarin de agressor zich terdege voorbereidde op zijn volgende sprong. Uit de tijdelijke inactiviteit van de tegenstander leidde men af waarop men eigenlijk hóópte: dat het Duitse opperbevel alsnog eieren voor zijn geld zou kiezen en dat de hele zaak tot ieders opluchting toch nog met een sisser zou aflopen. Helaas, *wishful thinking* is slechts zelden een goed uitgangspunt om tot het gewenste resultaat te geraken, en maar al te vaak worden plezierige dromen wreed verstoord als de slaper hardhandig wordt wakker geschud. Dat gebeurde ook met de slapers in de Schemeroorlog toen in het voorjaar van 1940 de Duitse oorlogsmachinerie op de volgende fase bleek te zijn voorbereid en de strijdkrachten van de agressor opnieuw in beweging kwamen.

Het is nu bijna veertig jaar geleden dat deze on-

werkelijke oorlogsvorm een abrupt einde vond. Uiteraard is het gemakkelijk, achteraf te wijzen op de onbegrijpelijke domheid van de toenmalige militaire autoriteiten die niet wilden inzien dat een gezapig nietsdoen tegenover een steeds sterker wordende tegenstander onherroepelijk zou moeten leiden tot een ramp waarin de vrijheid zou verloren gaan: wie de geschiedenisboeken leest, heeft immers al kennis van de afloop, en dan is het niet moeilijk *wise after the event* te zijn. Terugblikkend kan men zich verbazen hoe het mogelijk was dat — zoals Churchill in zijn memoires optekende — „de Engelssprekende volken ten gevolge van hun onverstand, zorgeloosheid en goedaardigheid de kwaadwillenden toestonden zich weer te bewapenen"; wij kénnen het vervolg en weten dat „het Britse volk alléén in de vesting stand hield totdat zij, die tot dan toe blind waren geweest, half gereed waren". En wij weten ook hoeveel bloed, zweet en tranen het heeft gekost om die halve gereedheid ten langen leste op te voeren tot een volledige, in het bijzonder omdat inmiddels de vlammen van de wereldbrand in alle felheid waren uitgeslagen.

De lessen uit het verleden zijn klaarblijkelijk moeilijk te leren. De eenmaal opgelopen achterstand in de oorlogsvoorbereiding belette een doeltreffend optreden van de westelijke bondgenoten in 1939. De Polen moesten daarvoor een hoge prijs betalen. Nadat de agressor, bevoordeeld doordat hem de zo gevreesde tweefrontenoorlog niet werd opgedrongen, de oostelijke partner van de combinatie *op de buitenlijnen* had geëlimineerd, kon hij zich gaan opmaken om de ingedommelde mogendheden in West-Europa te wekken uit hun droom dat een schemeroorlog het maximum was waartoe de tegenpartij in staat was: de ramp was inderdaad ingeleid met een misleidend voorspel!

In de huidige confrontatie tussen Oost en West valt een duidelijke parallel te onderkennen. Ook het Oostblok neemt een *positie op de binnenlijnen* in. Een logische gevolgtrekking daaruit zou moeten luiden dat daarom het Westen ten zeerste beducht moet zijn voor het *gevaar partieel te worden verslagen*. Met andere woorden: indien ergens een der buitenlijnenpartners zou worden „aangevallen", behoren de anderen gereed te zijn om handelend op te treden tegen de binnenlijnenpartij. Niet slechts fysiek gereed, maar vooral ook psychisch daartoe bereid. Helaas moet ook op dat punt de parallel worden doorgetrokken: het heeft er zeer sterk de schijn van dat in voorkomend geval de geschiedenis zich althans in zoverre zal moeten herhalen dat een schemeroorlog het maximum is waartoe een déél van de buitenlijnenbondgenoten in staat zal zijn. En de oorzaak van díé tekortkoming is nog steeds dezelfde als die welke Churchill blijkens het hiervoor aangehaalde de Angelsaksen verweet!

Voor het alsnog afwenden van de ramp waartoe een dergelijk voorspel onvermijdelijk moet leiden, is het van belang dat de slaap wordt beëindigd, de gezapigheid wordt omgezet in dynamiek, en het verstand weer wordt gebruikt. Het is, gelukkig, nog niet *te* laat.

KONINKLIJKE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP

Bijeenkomst

Op maandag **17 maart a.s.** houdt de vereniging een bijeenkomst in het Congresgebouw te Den Haag, waar voor leden en belangstellenden een inleiding zal worden gehouden over het onderwerp

Civiele verdediging en oorlogsbereidheid

verzorgd door de Akademie für Zivilverteidigung van de Duitse Bondsrepubliek.

Het aanvangstijdstip is gesteld op 20.00 uur. Daaraan voorafgaande wordt — uitsluitend voor de leden — een algemene ledenvergadering gehouden, aanvangende te 19.30 uur, waarvoor de agenda is gepubliceerd in het verenigingsorgaan Mars in Cathedra nr 44 van 15 januari jl.
Eventuele nadere bijzonderheden zullen worden vermeld in het eerstvolgende nummer van de Militaire Spectator.